

„БОРБА ЗА КОСОВО” ПРЕКО МЕКЕ МОЋИ МЕЂУНАРОДНИХ АКТЕРА И СРБИЈЕ

Весна СТАНКОВИЋ ПЕЈНОВИЋ*, виши научни сарадник
Институт за политичке студије, Београд

* vesna.stankovic.pejnovic@gmail.com

„БОРБА ЗА КОСОВО” ПРЕКО МЕКЕ МОЋИ МЕЂУНАРОДНИХ АКТЕРА И СРБИЈЕ*

Сажетак: Апстрактност меке моћи утемељена је на идеји или способности да се политички приоритети поставе на начин који обликује жеље других, повезивањем са невидљивим облицима моћи као што су култура, идеологија и институције. Регионална сарадња је део евалуације земаља западног Балкана на путу ка интеграцији у ЕУ и регионалне економије са циљем усклађивања са програмима и политикама приближавања ЕУ кроз ‘четири слободе’: трговина, инвестиције, мобилност и дигиталне интеграције захтевају одговарајућа финансијска средства, прописе и институције, како би се постигле фундаменталне политичке и економске промене. Промене у том ‘капиларном ширењу власти’ нису видљиве све до самог краја, до тренутка потпуног освајања власти и моћи, како ‘меке’ тако и оне класичне. Имплементације тих програма се врши кроз различите невладине организације, организације за борбу за демократију и заштиту људских права које често дејствују синхронизовано у међусобној синергији и медијски су промовисане. Кроз тај процес даје се простор остваривању културне хегемоније кроз коју Србија може деловати својом ‘меком моћи’ кроз очување идентитета и религије као елемената који јачају и наглашавају национални идентитет Срба на Косову. У раду је исказана студија случаја на коју ће бити примењен концепт меке моћи у својим различитим итерацијама. Међународна заједница, предвођена САД, примењују и ‘меку моћ’ имплементацијом својих утицаја кроз регионалну сарадњу шест држава Балкана, што је за Србију могућност да ‘меком моћи’ утиче на одржање идентитета српског народа на Косову.

Кључне речи: ‘мека моћ’, Косово, међународна заједница, културна хегемонија, идентитет, религија

Увод

Агресија на Косово и њезине последице, као и целокупна медијско-политичко и правна структура оформљена овом приликом, указивала је на успоставу новог светског поретка, различитог од традиционалног облика представничке демократије уз спровођење тихе

* Погледи изнесени у раду одражавају лични став аутора.

колонизација са сарадњом НАТО снага које „одржавају мир” (Станковић Пејновић, 2014: 115). Кроз артикулацију савремених ратова препознаје се бесконачност садашњости, будући да ратови немају стварност у садашњости. Ипак, увек је постојало империјално тројство; војска која осваја, трговина која отвара тржиште и мисионари, проповедници као заговорници поштовања људских права (Badiou, 2001: 72). Реалност се састоји од америчке игре моћи (финансијске и војне моћи „међународне заједнице”) и парламентарне игре УН (са подређеном улогом према моћи).

САД цео свет виде као поље својих интереса и теже остварење империјалне моћи која не познаје границе. Амерички интервенционизам није класично империјалног облика јер је САД империјална сила без царства, „хегемонска сила без територије” (Badiou, 2006: 43–45). Како би што лакше имплементирали своју моћ развили су употребну вредност туторске демократије и прагматичну криптоидеологију. Водећи актери агресије на Косово нису биле државе (изузетак САД), већ институције. Агресија на Косово не налази своје објашњење у дискурсу традиционалних државних интереса, већ у области институционалног поља „европске безбедности”, уз подршку безличних речи као што су „Запад”, „заједнице вредности”, „нови светски поредак”. Косовска криза је део стратешки унапред добро испланиране акције, представљене као „хуманитарно разарање Југославије” (Стошић и Живојиновић, 2022: 33). Дискурси су безлични, а агресија на Косово је описала колективни дух Запада, који се појављује у пољу симболичке размене и симулације (Badiou, 2012: 41).

У раду се доказује да актери који су предводили агресију на Косово сада примењују и „меку моћ” кроз имплементацију својих утицаја, наметања законских регулатива и регионалну сарадњу шест држава Балкана, чиме се Србији отвара могућност да „меком моћи” утиче на одржање идентитета српског народа на Косову.

Појам меке моћи

Моћ је способност да се постигну зацртани циљеви или способност да се утицањем на друге остваре жељени резултати. Извори моћи никада нису статични, већ су променљиви и међусобно се прожимају. Сама моћ је самовољност која, у својој суштини, жели само себе, а није никоме одговорна. Моћ је општа и свеобухватна, а, за разлику

од силе, влада већим простором и кроз дужи временски период. Моћ је однос сила, насиље је њен пратилац, али не нужно и њен саставни део (Delez, 1989: 75). Према Карлу Дојчу (Deutsch), воља је повезана са моћи. Организација може да покуша да делује „по карактеру”, тј. одбијањем да се прилагоди и да остане непромењена као облик „непоколебљиве жеље”, односно као облик „карактерног” деловања (Deutsch, 1963: 111). Моћ је и способност организација да имплементира пројекције своје унутрашње структуре на околину, те производи норме и нормализацију као битан облик рационалне друштвености (Станковић Пејновић, 2020: 181). Присиљавање других држава на промене може се назвати директном или заповедном методом спровођења моћи, као облик „тврде моћи” који се темељи на обећању награде или претњи. За разлику од такве моћи, меки или индиректни начин за остваривање моћи лежи у њеној апстрактности у којој је свака личност заробљена у пирамидалном друштвеном уређењу (Canetti, 1984: 243). Мека моћ је утемељена на идеји или способности да се политички приоритети поставе на начин који обликује жеље других, повезивањем са невидљивим облицима моћи као што су култура, идеологија и институције. За разлику од тврде моћи која је присутна у индустријализирајућим и преиндустријским деловима света, мека моћ је присутна у односима између постиндустријских друштава информатичког доба у ком преовладава демократски мир (Naj, 2006: 70).

Мека моћ овладава илузијом времена. Моћ је вишедимензионална и не одређује се у искључиво војном значењу, јер су структуре постале сложеније, већ је видљива у свету глобалних комуникација и растућих транснационалних односа. Моћ међу државама делује по обрасцу који подсећа на сложену тродимензионалну шаховску таблу на којој моћ делује хоризонтално и вертикално са темељем контроле у бирократској координацији независних корпоративних ентитета (Naj, 2006). Мека моћ је способност да другога привучете на своју страну, а то је значајније, јаче, суптилније него присиљавање. „Мека моћ” извире из атрактивности саме државе, њезине културе, политичких идеала и свеукупне политике дотичне државе (Nye, 1990: 154). Мека моћ представља способност да се утиче на преференције других, односно реч је о моћи обликовања (Naj, 2006: 31). Када логика моћи постане апсолутна она побеђује над политичком – логиком грађанског мира и владавине права и подстиче отварање Пандорине кутије друштвене имплозије (Virilio, 2007: 47).

По Лукасовом концепту трећег лица моћи, моћ делује на три начина: моћ одлучивања, моћ неодлучивања и идеолошка моћ. Моћ доношења одлука је најјавнија од три димензије. Лукасов концепт моћи постоји тамо где су људи подложни доминацији и пристају на ту доминацију. Наменски став нам омогућава да предвидимо и објаснимо понашање других на начине које ти агенти можда не препознају (Lukes, 2005). Он своје виђење фокусира само на уочљиве сукобе, било да су отворени или прикривени, твдећи да се моћ огледа тако што неки од фактора моћи могу утицати, обликовати или одређивати нечије жеље и преференције. Такво виђење је могуће применити на „борбу за Косово” јер и међународна заједница, али и Србија користе такво деловање на актере који делују на Косову. Нови облик владања садржи у себи лукавији, односно прикривен начин јер „нови поступци моћи не функционишу као право већ као техника, не као закон већ као нормализација, не као казна већ као контрола. Они се проводе на нивоима и облицима који надилазе државу и њене апарате (Foucault, 1994: 63). Владе су увек контролисале проток информација, али нова технологија преображава основне структуре светске политика. Зато у Новом добу технократске ере моћ имају они који контролишу информације. Више није главни актер догађања тврда моћ националних држава, већ је створена нова реалност у којој је повећана могућност друштвене и политичке контроле у циљу успостављања контроле над свим грађанима (Brzezinski, 1970: 65).

Данас је увелико присутна потреба да се прикрије потреба за јаким државном моћи, док се у исто време она брутално употребљава. Владе губе суверенитет и деле области утицаја са актерима тајне владе који „владају информацијама” како би ојачали своју меку моћ и извршили притисак на владе директно, или индиректно. Парафразирано, речима Франсиса Бејкона (Bacon), влада је друштво које види и контролише све, али које нико други не види. Информациони рат обухвата „хуманитарну” димензију „сукоба око људских права”, па се стиче предошба о етичкој димензији глобалног програма доминације информација. У ово „реално време” ере инфо рата, паноптичке оптике великих размера, расте способност надгледавања, не само непријатељских већ и пријатељских деловања захваљујући контроли јавног мњења. Кибернетика система тежи да доминира животом нација у економском и политичком пољу – а посебно у области глобалне геополитике (Virilio, 2007: 21–24).

Мека моћ међународне заједнице

Моћ опстаје на многим нивоима, делује у различитим правцима, употребљавајући различите инструменте деловања. Како је САД глобално моћнија него икада она је и опаснија, јер је овладала „другим лицем моћи” или меком силом деловања, односно индиректним начином за остварењем моћи. Сходно таквом положају оне имају начина да присиле друге земље и организације да делују у њиховом интересу, јер америчке компаније имају значајну економску улогу у оквиру стагнирајуће и нестабилне глобалне економије (Станковић Пејновић, 2014: 120). У свим сегментима друштвених догађања очигледан је и неупитан успех САД у наметању своје моћи свету јер је у питању традиционална хегелијанска заблуда о идентификацији успеха са правом.

Изградња поверења међу земљама Западног Балкана је тежак и дуготрајан процес због општег неповерења и тенденције избегавања међусобне сарадње. Ово је очигледна препрека евроатлантским интеграцијама, јер би сарадња олакшала и убрзала неопходне реформе. Неки аутори сматрају да је блиска сарадња НАТО-а и ЕУ са земљама западног Балкана важна за стабилност и безбедност јер могу усмерити земље у региону да раде заједно, а не против сваке друге (Andreychuk, 2018). Под руководством САД, НАТО се приказао као заштитник мира, ограничавајући насиље и дефинишући ред у свету, са хуманитарним циљем ван домена политике, кроз моћ, манипулацију и уверавање. Идеје замењују концепти морала, ауторитета и силе, кроз дискурс демократије и људских права који се „штите”. НАТО је спровео епистемолошки рат да би обезбедио свој привилеговани морални статус борбе против системске анархије у међународном систему, инхерентну амбиваленцију и неодлучност која нужно захтева политичко стварање идентитета. Нови, постнационални, светски поредак је хегемонија која се темељи углавном на средствима завођења, промовишући брендове као што је НАТО, Боеинг, CNN, демократија, ММФ, људска права, еуро... Пре свега, потребне су принудне акције попут оне на Косову да би се побољшало препознавање бренда (Medvedev, 2000: 27). Распадом Југославије покренуте се иницијативе које је требало да дефинишу систем односа према западном Балкану. У прошлости су политичке елите на западном Балкану више биле фокусиране на одржавање status quo, који их је држао на власти, него на форсирање неопходних реформи (Less, 2016; Муџановић, 2017). ЕУ је кључни

фактор у обликовању политичке будућности Косова, пружајући значајну финансијску и техничку помоћ земљи. ЕУ подржава политичке реформе, подстицајући развој демократских институција и владавине права (Mekhuni, 2023).

ЕУ је настојала те односе разјаснити „регионалним приступом”. Успостављен је Пакт стабилности за југоисточну Европу (SPSEE) 1999. као облик мировне стратегије и јачање безбедности у региону како би „подстакао мир, демократију, поштовање људских права и економски просперитет” ради стабилности у региону, који укључује групу земаља изван географских граница западног Балкана. Регионална сарадња на западном Балкану постала је могућа тек након споразума о регионалном представљању Косова 2012. године и Првог споразума о принципима који регулишу нормализацију односа 2013. године, између Косова и Србије. То је омогућило покретање Берлинског процеса 2014. године, који је додатно обликовао регионалну сарадњу кроз формат „шесторке западног Балкана” (The Regional Cooperation Council, n.d.).

Регионална сарадња је део евалуација земаља западног Балкана на путу ка интеграцији у ЕУ и регионалне економије са циљем усклађивања са програмима и политикама приближавања ЕУ. Као таква, регионална сарадња је од виталног значаја за процес интеграције у ЕУ. Вишегодишњи акциони план о регионалном економском простору западног Балкана (МАП РЕА) подржали су лидери западног Балкана у Берлинском процесу у Трсту. Циљ Берлинског процеса је унапређење агенде ЕУ у три димензије: економски раст и повезаност, добросуседски односи и регионална сарадња, те развој цивилног друштва и међуљудских односа (Ademmer & Börzel, 2013: 581–582). Иницијатива је усмерена на „унапређење економске сарадње на западном Балкану”, уз подршку Европске комисије, како би се обезбедио несметани проток роба, услуга, капитала и висококвалификоване радне снаге широм западног Балкана у четири компоненте: трговине, инвестиције, мобилности и дигиталне интеграције (RCC, 2017). Покренут је као додатан и комплементаран процес, који је у суштини утемељен у нормативни приступ ЕУ чланству (Стратегија проширења ЕУ, 2013) и регионалну стратегију конкурентности и раста (JIE, 2020). У светлу овог веома захтевног процеса, досадашњи стручњаци су приметили да су „земље у региону обећале више него што могу (или намеравају) да испуне” и да укупна примена меких мера остаје слаба (Наскај, Madhi & Наскај, 2017: 25–26). Према Извештају Балканске групе, Косово није поздравило иницијативу заједничког тржишта, али је његова

влада пристала на други облик регионалне економске сарадње као компромис у последњем тренутку. Политичко руководство Косова никада није сматрало да је регионална интеграција усклађена са европским интеграцијама, и као такву, анализа трошкова и користи никада није спровела ниједна од њених институција које спроводе имплементацију (Balkans Group report, 2018).

У октобру 2019. године, у паралелном процесу, лидери Србије, Северне Македоније и Албаније су најавили тзв. „мини-шенгенску” иницијативу, којом се настоји успоставити слободно кретање људи, роба, услуга и капитала на западном Балкану. На Косову, ова иницијатива је критикована од великог броја политичара, аналитичара, те чланова академске заједнице и цивилног друштва. У октобру 2019. године председник Србије Александар Вучић, албански премијер Еди Рама и премијер Северне Македоније Зоран Заев покренули су тзв. Шенген, „са циљем да се кроз њих унапреди економска интеграција, слободно кретање људи, робе, услуга и капитала користећи само личне карте” (Holroyd & S  nche, 2019). Од 4. септембра 2020, на самиту Беле куће у Вашингтону, Косово пристаје да постане део „мини-Шенгена”, уз сагласност да са Србијом примени споразуме о аутопутевима, железничким везама и рутама летова (Stojanovic & Jeremic, 2020). Уз подршку САД и специјалног изасланика за западни Балкан и тадашњег америчког амбасадора у Немачкој, Ричарда Гренела (Richard Grenell), Косово се позива на „укључивање како би ова иницијатива била успешна, иако је противна жељама међународне заједнице и ЕУ” (US Embassy & Consulates in Germany, 2019). Косовска политичка елита виси у САД савезника, што може бити важно с обзиром на политичке преокрете у Приштини и потреби да политичари Косова приступе преговарачким позицијама и настојањима да преговори имају успеха (Crisis Group Europe, 2021: 15). Међу западнобалканском шесторком, Косово се суочило са највише проблема у свом путу ка регионалним иницијативама због непризнавања у ЕУ и на западном Балкану, дијалога Косова и Србије и недостатка капацитета за имплементацију (Balkans Policy Research Group, 2021: 6). Косову је препоручено да усклади кључне приоритете и циљеве у регионалним програмима и иницијативама, са развијањем међусекторских и међуинституционалних приступа за постизање приоритета и регионалним програмима и иницијативама (посебно онима у оквиру Берлинског процеса и „мини-Шенгена”), уз укључење цивилног друштва и експертских група око питања регионалне сарадње који се односе на домаће и

европске агенде (Marciasq, 2017: 24). Заостајање Косова у свим областима и његове препреке у укључивање у мрежу регионалне сарадње су вишеструке: постоје политичке препреке као што су непризнавање од две земље западног Балкана и пет чланица ЕУ; није „придružена земља” у програму финансирања истраживања ЕУ „Хоризонт 2020”; нема домена интернет кода земље, значајне су административно-техничке препреке због недостатка експерата и координатора, не постоји берза. Ипак, најзначајнији недостатак је непостојање политичке стабилности и чести избори (Balkans Group, 2020).

Више од две деценије након оружане борбе Косово и Србија остају „заробљени” у спору у коме има мало узајамних уступака. „Замрзнут” статус је бољи од непријатељског сукоба, али је и даље нелагодан, ометајући напоре Србије и Косова, подстичући фрустрације и огорчености у својим грађанима и остављајући их отвореном и потенцијално опасном зоном у самом срцу западног Балкана. Посредници у Бриселу и Вашингтону, који настоје да их споје, још увек имају неку наду да ће ствари да се поправе, али за то ће бити потребан нешто другачији приступ разговорима него што су то чинили у прошлости (Crisis Group Europe, 2021: 21).

Земље НАТО-а су тврдиле да је њихово политичко деловање утемељено, не на моћи, већ на међународној одговорности, а не националним интересима. Из те перспективе је разумљиво тумачење НАТО ангажовања у новој врсти космополитске мисије, као део битке у којој „разлика” није била нужно тумачена као непријатељство. Земље НАТО-а су биле опрезне да не дефинишу Србију, а поготово Србе као народ, као своје непријатеље, наглашавајући да бране људска права, а да не теже освајању неке земље. Из перспективе Запада, Балкан је Другост према цивилизованом Западу, „колебка дивље звери” (Žižek & Hamza, 2013: 17). Њихов напор је био усмерен ка „постнационалном рату”, а НАТО-ов нови политички поход је био део „војног хуманизма”, који обједињује класичне појмове рата и новину НАТО-ових напора (Beck, 1999: 987).

Мека моћ Србије – настојање да се сачува идентитет

Посреднике националних држава и Брисела обележава двострука лојалност; теже остварењу пројекта проширења ЕУ, који утиче на промену постојећег идентитета, а са друге стране се залажу за очу-

вање властитог идентитета. Различити пројекти сарадње базирају се на „матрици административног језика у комбинацији са политичким идејама о међудржавној сарадњи, владавини права, поштовању различитости, једнакости и слободи свих грађана, а на другој страни су технички подаци о специјализованим подручјима. Унија даје моделе, а земље кандидати их требају уклопити у своје законодавне регулативе” (Zielonka, 2006: 56).

Да ли регионална сарадња може да ојача или ослаби национални идентитет? Синтагма „враћања Европи” се користи као доказ изгубљеног идентитета као долазак у круг коме смо одувек припадали, али неправедно „избачени”. Криза идентитета се јавља када је људима садашњост несигурна, а будућност неизвесна, неодређена, пуна страха и ишчекивања. Данас је криза идентитета толико очигледна да би се чак могло говорити о „тихом нестајању” идентитета, кад не би било ретких хероја духа који су свесни те кризе. Данашње елите теже ка Европи, често потискујући национални осећај, тако да под паролама „уласка у Европу” и тзв. усклађивања са упутима „међународне заједнице”, спроводе „феудализацију” и маргинализовање земље. Због тога смо данас без непријатеља, а у окружењу свеопштег „пријатељства” под њим остајемо „без самих себе”, односно без националног интегритета и достојанства. Тешко је веровати да се иза великих речи универзализма може сачувати национални идентитет. Упитно је колико грађани верују у идеју да је ЕУ заједнички пројекат изградње демократије, мира, добробити, јер ЕУ све више личи на арену у којој се државе боре за своје националне интересе на темељу *zero sum* логике. У таквим реалним условима, мека моћ коју Србија може применити на случају Косова је помоћ око одржавања идентитета српског народа. Сам појам идентитета је нејасан јер има многострука објашњења. Уже посматрајући, „идентитет је осећај појединца или скупине о себи као производу самосвести да ентитет поседује неке квалитете по којима се разликују од других скупина”. Модерни идентитет подразумева рационално „очување себе”, али налаже активно прилагођавање новонасталим околностима (Mitrović, 2016: 50). У највећој мери идентитети су конструисани и створени под притиском, побудом и слободом” (Huntington, 2007: 33). Идентитет појединца је детерминисан вредностима и циљевима заједнице у којој је рођен, његово уважавање и признавање од стране другог повезано је са уважавањем које ужива (етно)културна група којој припада. Идентитети могу бити територијални, културни, политички, друштвени и национални, али

су „производ” међусобног деловања између појединаца. Дијалектика међусобних веза државног суверенитета и националног идентитета је сложена, често и противречна, феноменологија замршена и идеолошки замагљена – али је њихова историјска онтологија дубока и неоспорна (Станковић Пејновић, 2018: 61).

Спољашња исказивања идентитета могу бити обликована и из ширих друштвених кругова или од политичке власти. Национални идентитет у себи обједињује етничко и културно одређење. Нација је група која се позива на заједнички идентитет са правом на државу. У данашње време се партикуларитет западног схватања жели показати као универзално прихватљив образац ког је потребно прихватити, са приматом на универзални морал „људских права” и економских закона отвореног и слободног тржишта, социјалног прогреса и технолошког развоја. Због тога је видљиво и јачање „наднационалних облика идентификације националног идентитета као последица комплексности овог термина који обухвата више узајамно повезаних елемената, обједињених у етничкој, културној, територијалној, економској, политичкој сфери” (Радушки, 2018: 39). Приметна је промена културног, социјалног и националног идентитета као резултат неповољних унутарњих друштвених превирања, чије се негативне последице у српском друштву појачавају константним и неприметним спољним наметањем радикалних промена. Синхронизованом употребом традиционалних, модерних и постмодерних средстава и метода колективне принуде и манипулације, меку моћ” спроводе јаке државе над слабијима. Српски национални идентитет има више димензија, „које често противречно детерминишу духовно и световно, религијско и политичко, културно и економско деловање, понашање и опстанак Срба као старог европског народа” (Mitrović, 2016: 48).

Осећај припадности етничкој групи одређују објективни (језик, религија, територија) и субјективни фактори (заједничко порекло, историја, сећања, митови, симболи). „Важност националног идентитета за друштво зависи од тежње друштва да сачува традицију и обичаје, политичког контекста и околности у којима се то друштво налази.” На темељу такве перспективе, Србија је у могућности, кроз различите културне и образовне институције, те невладине организације, спроводити културну хегемонију. Антонио Грамши даје приказ теорије о културној хегемонији која је усмерена на невидљиве промене мњења и расположења у свести сваког човека. Према Грамшију, доминацију у друштву остварује једна класа кроз културну хегемо-

нију, кроз технике потчињавања и вољно пристајање потчињених кроз штампу, масовне медије, организовану религију, школски систем и комерцијализацију популарне културе (Gramsci, 1999). Грамшијева идеја о културној хегемонији и тихим, постепеним променама свести грађана на неки начин је претходница онога што је облик „меке моћи”. Такав процес је од кључне важности, по Грамшију, јер се утицај владајуће елите шири постепено у свим друштвеним сегментима, у којима побеђују најбоље организоване групе, а не групе чији су захтеви најправеднији или најобјективнији (Ђурковић, 2009: 66).

Организације грађанског друштва обављају функцију хегемоније кроз друштво, док држава врши функцију директне доминације кроз државни апарат и владу. По Грамшију, надмоћ једне друштвене групе изражава се на два начина: као доминација и као интелектуално или морално вођство (хегемонија) (Gramsci, 1999). Практиковање политичког вођства или хегемонија друштвене групе не треба да се ослања само на моћ кроз позицију власти, већ кроз интелектуалну, моралну и политичку хегемонију, кроз „либерална” средства, односно деловање грађанског друштва, чиме се остварује моћ привлачења. Према Иглтону (Eagleton), хегемонија за Грамшија обухвата различите технике којима владајућа класа осигурава сагласност потчињених да њима влада (Eagleton, 2014: 13).

Мека моћ Србије се може ширити и кроз религију, јер религија и нација имају заједничке елементе којима обликују колективне идентитете. Кад су језик и вера политички и идеолошки супротстављени, они подстичу унутарње сукобе, дубоке националне раздоре и деобе нације (Mitrović, 2016: 49). Религија може да буде део обликовања националне свести, важна за формирање националног идентитета. „Религија, језик, историја, традиција чини језгро националног идентитета не само српског већ и било ког другог идентитета.” Кроз историју, Срби су очували национални идентитет и одбранили своју традицију од страних утицаја уз помоћ религије јер је „кроз упражњавање верских ритуала и придржавање верских прописа остало важно мерило идентитета”. Рајс (Archibald Reiss) је такође наглашавао да је „народна побожност темељ српског националног идентитета” (Бодрожић, 2014: 39). Такав приступ је и данас могућ јер је национални идентитет Срба на Косову угрожен, а они себе виде као носиоце очувања старих, традиционалних обичаја и вере. „Њихов идентитет је конструкт специфичних околности које произлазе од пограничног карактера Косова, што доводи до фрагментације и неприпадања

ни у ниједну групу. Они не добијају признање ни од стране косовских Албанаца ни од стране других становника Србије због другачијих обичаја и организације живота, па је њихова припадност и национални идентитет доведен у питање” (Zlatanović, 2011: 80). На подручју Косова и Метохија српска култура и традиција су годинама потискивани и често били под притиском других традиција. Иако је кроз различите неформалне путеве моћи опстанак српске традиције у великој опасности, неопходан је напор да се одржи културни идентитет Срба. Негирање националне традиције је најсигурнији начин губитка националног идентитета и почетак одузимања државног суверенитета до полаког нестајања, „јер албанске снаге неприметно, али систематски урушавају и бришу или изокрећу српску традицију” (Mitrović, 2016: 53). Најзначајнији и највидљивији облик таквог процеса је рушење верских објеката са циљем потискивања српске културе. Са друге стране, превласт над Косовом, „у великој мери се спроводи кроз надметање верских обележја Срба и Албанаца и муслиманске вере” (Pavlović, 2016: 320). Споменици културе су део културног наслеђа и указују на развој националног идентитета те су због тога база очувања српског националног идентитета. „У историји се показало да свет идеја и религије, може бити јачи од света реалности и мноштва оружја којима људи располажу” (Čirić, 2014: 105).

Закључак

„Владари симулиране стварности” играју игре са онима над којима владају, обједињене у игри лажне појавности. Њихова „мека моћ” се шири настојањем да свет и људи буду отворенији и међусобно повезани. За људе је најважнији изглед, приступ проблему, појавност сама. „Стварност” је сама по себи репрезентација, а представљање „реалности” је политичко, јер је присутан „лингвистички обрат” у филозофији, те, по Дерида, сва реалност има структуру диференцијалних трагова (Derrida, 1988: 148). Због таквог приступа владајућа елита Новог доба наглашава важност опстанка националних идентитета, упркос или због културалне хомогенизације као резултанте глобализације; потребе задржавања фасаде представничке демократије у којој локална елита доноси наизглед важне одлуке; нужност осигурања ограничене локалне сигурности како би се добила минимална друштвена корист, те одређена количина монопола насиља које мора

имати национална држава, како би била у могућности осигуравати слободан проток капитала.

За глобално управљање светом „мека моћ” јесте од изузетног, можда и пресудног значаја, а медијска доминација је од кључне важности. У „контроли” протока информација, медијске интервенције замињују аргументе и контрапропаганду усмерену на уништене заједнице. Сукоб на Косову је био облик „пасивне офанзиве” (Virilio, 2007: 25–26), а Србија је посматрана као објекат који се налази у заједничком европском простору; као инфериорни ентитет који се морао натерати да поштује правила новог европског поретка. Са скале моралне супериорности, инфериорност је представљала разлог за третирање Србије као подручје у коме земље чланице НАТО-а могу да остваре своју самоодобрену улогу чувара цивилизације у настајању. Србија, као проблематичан случај, морала је бити „европеизована” без да је избачена у сферу спољашње „другости”. Србија се потписивањем Бриселског споразума 2013. године добровољно одрекла низа надлежности у интересу албанске стране и препустила контролу над својом територијом. План „разграничења” као део „Свеобухватног мировног споразума између Србије и Косова” подразумевао би да Србија потписивањем таквог договора признаје Косово као независну државу. Американци су заинтересовани да подрже „план разграничења” Србије са Косовом и тако добијају шири маневарски простор за заокруживање простора на Балкану јер теже да укључе цео регион Балкана у НАТО (Trifković, 2018). Балкан за западне геополитичке силе представља област давно дефинисаних геополитичких стратегија, с циљем да се он претвори у неоколонијалну област под апсолутном доминацијом САД, са крајњим циљем коначног заузимања Евроазије и глобалног овладавања светом (Стошић и Пешић, 2019: 195).

„Временска” димензија стратешке надмоћи САД су овде заувек победиле у „просторним” димензијама старе геостратешке надмоћи Атлантске алијансе (Virilio, 2007: 37). Кроз регионалну сарадњу земаља западног Балкана спроводи се мека моћ међународних фактора кроз остварење „четири слободе” (трговина, инвестиције, мобилност и дигитална интеграција), за шта су потребна довољна финансијска средства и одговарајући прописи и институција, што је темељ политичких и економских промена. Промене у том „капиларном ширењу власти” нису видљиве све до самог краја, до тренутка потпуног освајања власти и моћи, како „меке” тако и оне класичне. Том процесу помажу различите невладине организације, организације за борбу

за демократију и заштиту људских права, које често дејствују синхронизовано у међусобној синергији и медијски су промовисане. Тиме се остварује културна хегемонија (Ćirić, 2014: 102). Србија може остварити „меку моћ” кроз очување идентитета и религије као елемента који јача и наглашава национални идентитет Срба на Косову. У савременим друштвима негирање националне традиције је сигуран пут губитка националног идентитета – као првог корака ка одузимању државног суверенитета и најтрајнијег вида унутарњег поробљавања и потпуног нестајања (Mitrović, 2016: 51).

ЛИТЕРАТУРА

- Andreychuk, R. (2018). *Security in the Western Balkans*. Report (178 PCNP 18 E rev.1 fin). NATO Parliamentary Assembly.
- Badiou, A. (2001). *Manifest za filozofiju*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Badiou, A. (2006). *Polemics*. New York: Verso.
- Badiou, A. (2012). *The Rebirth of History – Times of Riots and Uprising*. London: Verso.
- Balkans Policy Research Group. (2021). *Regional cooperation in the Western Balkans, Regional Economic Area, the 'Mini-Schengen' and the Common Regional Market*. Balkans Policy Research Group.
- Balkans Group (2019). *Kosovo 2020: A Complex Agenda for the New Government*. Retrieved 02.06.2022 from <https://balkansgroup.org/en/kosovo-2020-a-complex-agenda-for-the-new-government-2>.
- Beck, U. (1999). Über den postnationalen Krieg. *Blätter für deutsche und internationale Politik*, 44(8), 936–939.
- Brzezinski, Z. (1970). *Between Two Ages: America's Role in the Technetronic Era*, New York: Viking Press.
- Brzezinski, Z. (1999). *Velika šahovska ploča*. Varaždin: HUMS.
- Bzezinski, Z. (2013). *Strateška vizija*. Beograd: Albatros Plus.
- Бодрожић, Ђ. (2014). Религија и идентитет на Балкану. *Политичка ревија*, 1(39), 25–43.
- Canetti, E. (1984). *Masa i moć*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
- Crisis Group Europe (2021). *Relaunching the Kosovo-Serbia Dialogue*. Europe Report N°262 | 25 January 2021. Brussels: International Crisis Group.
- Ćirić J. (2014). Meka moć i globalno upravljanje svetom. *Strani pravni život*, 3, 89–107.
- Delez, Ž. (1989). *Fuko*. Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Deutsch, K. W. (1963). *The Nerves of Government. Models of Political Communication and Control*, London: The Free Press of Glencoe.
- Derrida, J. (1988). *Signature Event Context*. Evanston: Northwestern University Press, Evanston.
- Ђурковић, М. (2009). *Slika, zvuk i moć – ogledi iz pop-politike*. Beograd: MST Gajić slika.
- Eagleton, T. (2014). *Ideology*. London: Routledge.

- Hackaj, A., Madhi, G., & Hackaj, K. (2017). *Monitoring the Berlin Process: From Paris to Trieste*. Tirana: Cooperation and Development Institute.
- Holroyd, M., & S  nche, S. (2019, November 11). Western Balkan leaders plot their own 'mini-Schengen' zone". *Euronews*. Retrieved 02.06.2022 from <https://www.euronews.com/2019/11/11/western-balkan-leaders-plot-their-own-mini-schengen-zone>.
- Huntington, S. (2007). *Tko smo mi?* Zagreb: Izvori.
- Less, T. (2016, December 20). Dysfunction in the Balkans. *Foreign Affairs*. Retrieved 12.05.2022 from <https://www.foreignaffairs.com/articles/bosnia-herzegovina/2016-12-20/dysfunction-balkans>.
- Lukes, S. (2005). *Power: A Radical View*. Second edition. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Marciacq, F. (2017). *The EU and the Western Balkans after the Berlin Process*. Sarajevo: Friedrich Ebert Stiftung.
- Medvedev, S. (2000). Kosovo: a European fin de siècle. In P. van Ham and S. Medvedev (Eds.) *Mapping European security after Kosovo* (15–27). Manchester and New York: Manchester University Press.
- Mexhuani, B. (2023) The Role of the EU in Shaping Kosovo's Political Future: A Critical Analysis. *Cogent Social Sciences*, 9(1), 2209983.
- Mujanovic J. (2017, February 21). Is Feudal Ex-Yugoslavia Incapable of Reform?. *Balkan Insight*. Retrieved 19.05.2022 from <http://www.balkaninsight.com/en/article/is-feudal-ex-yugoslavia-incapable-of-reform--02-20-2017>.
- Mitrović, M. (2016). Fenomenologija i dijalektika nacionalnog identiteta i srpskog identiteta Srbije. U R. Vasić i M. Polojac (Ur.). *Identitetski preobražaj Srbije* (47–76). Beograd: Pravni fakultet.
- Mitrović, M. (2017). Srpska nacionalna samosvest pred izazovima identitetskog preobražaja. U N. Kr  ljanin (Ur.). *Identitetski preobražaj Srbije* (83–101). Beograd: Pravni fakultet.
- Naj, D  . (2006). *Kako razumevati međunarodne sukobe*. Beograd: Stubovi kulture.
- Nye, J. (1990). Soft Power. *Foreign Policy*, 80(Autumn), 153–171.
- Pavlović, A. (2016). *Svakodnevni život stanovnika severne Kosovske Mitrovice*. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet.
- Regional Cooperation Council [RCC] (2017). *Multi-annual Action Plan for a Regional Economic Area in the Western Balkans Six, 12 July 2017*. Retrieved 19.05.2022. from <https://www.rcc.int/docs/383/multi-annual-action-plan-for-a-regional-economic-area-in-the-western-balkans-six>.
- Радушки, Н. (2018). Језичка и религијска компонента националног становништва Републике Србије. У Н. Радушки (Ур). *Национални идентитет и етнички односи* (37–59). Београд: Институт за политичке студије.
- Stojanovic, M., & Jeremic, I. (2020, September 10). Is the Kosovo-Serbia 'Deal' Worth the Paper It's Written On? *Balkan Insight*. Retrieved 19.07.2022. from <https://balkaninsight.com/2020/09/10/birn-fact-check-is-the-kosovo-serbia-deal-worth-the-paper-its-written-on/>.
- Станковић Пејновић, В. (2014). Мека моћ владара „новог доба”. *Српска политичка мисао*, 3(45), 111–133.

- Станковић Пејновић, В. (2018). Мултикултурални облик заштите српске мањине у Хрватској – политички оквир гетоизације. У Н. Радушки (Ур). *Национални идентитет и етнички односи* (59–81). Београд: Институт за политичке студије.
- Станковић Пејновић, В. (2020). Пандемија страха као биомоћ система „глобалне управе”. *Српска политичка мисао*, 3(69), 179–213.
- Стошић, С. и Живојиновић, М. (2022). Геоекономија Косова и Метохије у геополитичком обрасцу Сједињених Америчких Држава. *Војно дело*, 3(76), 32–46.
- Стошић, С. и Пешић, М. (2019). Сецесионистички дискурс Косова и Каталоније: сличности и разлике. *Политичка ревија*, 4(62), 175–222.
- The Regional Cooperation Council. (n.d.). Retrieved from: <https://www.rcc.int/>.
- US Embassy & Consulates in Germany. (2019). *Statement on Western Balkans Mini-Schengen*. Retrieved 19.08.2022 from <https://de.usembassygov/statement-on-western-balkans-mini-schengen/>.
- Virilio, P. (2007). *Strategy of deception*. London, New York: Verso.
- Zielonka, J. (2006). *Europe as Empire: nature of the Enlarged EU*. Oxford: Oxford University Press.
- Zlatanović, S. (2011). Diskurzivno oblikovanje „drugih”: српска zajednica jugoistočnog Kosova u posleratnom kontekstu. *Glasnik Etnografskog instituta SANU*, LIX(2), 77–97.
- Žižek, S., & Hamza A. (2013). *From Myth to Symptom: the case of Kosovo*. Prishtinë: Kolektivi Materializmi Dialektik.

THE “FIGHT OVER KOSOVO” THROUGH THE SOFT POWER OF INTERNATIONAL ACTORS AND SERBIA

Vesna STANKOVIĆ PEJNOVIĆ, Senior Research Associate
Institute for Political Studies, Belgrade

Summary

The abstraction of soft power is based on the idea or the ability to set political priorities in a way that shapes the desires of others, by connecting with invisible forms of power such as culture, ideology and institutions. Regional cooperation is part of the evaluation of the Western Balkans' countries on their way to integration into the EU and the regional economy. The aim of cooperation is harmonizing with the programs and policies of EU rapprochement through the “four freedoms”; trade, investment, mobility and digital integration require appropriate financial resources, regulations and institutions, in order to achieve fundamental political and economic changes. Changes in this “capillary spread of power” are not visible until the very end, until the moment of complete conquest of power and power, both “soft” and classic. The implementation of these programs is carried out through various non-governmental organizations, organizations for the fight for democracy and the protection of human rights, which often act in sync with each other and are promoted in the media. Through this process, space is given to the realization of cultural hegemony through which Serbia can act with its “soft power” through the preservation of identity and religion as an element that strengthens and emphasizes the national identity of the Serbs in Kosovo. In the article, in the case study of Kosovo states that the international community, led by the USA, is shown that “soft power” is used by implementing its influence through the regional cooperation of the six Balkan countries. Under this accord, this is an opportunity for Serbia to use “soft power” to influence the maintenance of the identity of the Serbian people on Kosovo.

Keywords: *‘soft power’, Kosovo, international community, cultural hegemony, identity, religion.*